

PSYCHOSET INTERAKTIV PSZICHODIAGNOSZTIKAI PROGRAMRENDSZER

Gál Katalin, Kalmár Tibor, Széphalmi Géza, Szakács Ferenc

KSH Államigazgatási Számítógépes Szolgálat, Országos Ideg- és Elme-
gyógyintézet Klinikai Kutató Laboratórium

A "Számítógépek alkalmazása az orvostudományban és az egészségügyben" - Akadémiai kutatási főirány magában foglalja a pszichológia néhány területét is. A külföldi szakirodalom utalásai szerint az egészségügyi alkalmazások között fontos szerepet kap. Nemcsak elméleti kutatásokban /mesterséges intelligencia, központi idegrendszer különböző területeinek modellezése, pszichofiziológiai mutatók komplex értékelése/, hanem a közvetlen pszichodiagnosztikai és terápiás munkában is.

Magyarországon /az irodalom áttekintése alapján/ a klinikai pszichológiában diagnosztikához számítástechnikai módszereket ezidáig még nem alkalmaztak. Pedig a pszichodiagnosztika az orvosi diagnosztikához hasonlóan bonyolult, összetett feladat. Ugyanakkor a jó diagnosztikus feltétele az adekvát terápiás eljárás kiválasztásának.

A kevés számú működő pszichológus munkaidejének jelentős részét veszi el a tesztek felvétele és értékelése. Egy RO-felvétel alapos értékelése órákat venne igénybe, ezért a gyakorlatban csak néhány mutatót számitanak ki és az értelmezés támpontjait inkább a globális benyomások adják. Igényes munkát csak napi két-három személyes betegforgalomnál lehetne végezni, ami teljességgel lehetetlen. A rutin tesztek jelentős részét alkalmassá lehetne tenni - pl. kódolható tesztfelvétel lapok készítésével - számítógépes értékelésre.

Meg kell találni a középutat a számítógép alkalmazására a pszichológiában: amikor a számítógép a nem kívánatos szubjektív elemeket kiszűri, az időigényes gépies tesztértékelő, összevető munkát elvégzi, sőt bizonyos szintű adatfelvételt is lehetővé tesz. Így a pszichológus összehasonlíthatatlanul több konkrét, tárolható és bármikor visszakereshető információt kaphatna betegeiről, jóval több ideje jutna az érdemi pszichoterápiás munkára. Munkakapacitása mennyiségi és minőségi szempontból növekedne, ami a pszichológusok kevés számát tekintve nem elhanyagolható tényező.

Tesztek számítógépes értékelése, tesztmutatók összevetése az exploráció és anamnézis adataival /releváns anamnesztikus adatokkal/, pszichológiai próbák, pszichodiagnosztikai módszerek hazai populáción való standardizálása a tudományos kutatómunka fontos alapját képezhetik. A pszichológus munkája, különösen a klinikai pszichológia gyakorlatán kap olyan bírálatot, hogy nem eléggé egzakt, a pszichoterápiás történések mozzanatai megfoghatatlanok, az értelmezés túlságosan szubjektív, a gyógyulás mértéke hagyományos laboratóriumi adatokban ritkán nyilvánul meg. Pedig vannak objektív, számszerűsíthető, összevethető adatok, mutatók /pszichofiziológiai adatokon kívül/ csak a pszichológiai munka szubjektív elemei a laikus számára meglehetősen elfedik ezeket.

A Rorschach-program ismertetése

A Rorschach program pszichodiagnosztikai módszereket magában foglaló PSYCHOSET programrendszer első eleme, amely a legelterjedtebben

használt személyiségteszt számítógépes feldolgozását végzi. A program párbeszédés üzemmódban /és batch változatban is/ működik. A felhasználónak instrukciót ad, illetve kérdéseket tesz fel egyszerű, követhető formában és az erre kapott válaszokat feldolgozza, ill. a felhasználó kérdéseire válaszol, instrukcióit végrehajtja. A program jelzi az esetleges válaszrontást, ismételt válaszrontás esetén közli a lehetséges válaszokat.

A program szolgáltatásai

- A lejelölt RO-jegyzőkönyv/ interaktív üzemmódban történő kódolása;
- a kódolt jkv. kimentése, ha szükséges;
- a kódolt jkv. értékelése;
- a kiértékelt jkv. kimentése /további statisztikai feldolgozásra/;
- az eredmények kiírása a képernyőre, ill. a központi printerre.

A program tetszőleges számú jkv. egymás utáni feldolgozására alkalmas.

Az RO-jegyzőkönyv és jelölési rendszere

Az RO-vizsgálat eredményeként mutatókat kapunk, amelyek a személyiségmeghatározás támpontjai. Ehhez az szükséges, hogy a jelentésadás folyamatát meghatározott szempontok szerint tagoljuk és elemezzük. Az így kapott formalizált elemek statisztikai feldolgozásával kapjuk meg az értelmezés kiindulópontjait adó mutatókat.

A Rorschach-jegyzőkönyv jelölését nem lehet gépesíteni. Szinte teljesen azonos választ különböző vizsgálati személynél máshogy jelölünk le, figyelembe véve a hanghordozás, hangsúlyozás jellegzetességeit, a válaszok tendenciáját. Ez nem jelenti, hogy az egyes jelek nincsenek szigorú kritériumokhoz kötve. Csakhogy ezek a kritériumok egy ilyen érzékeny és differenciáldiagnosztikai szempontból rendkívül árnyalt vizsgálati módszerben nem terjedhetnek ki minden változatra. A jelölést egyénileg a v.sz. képzetáramlásába beleélve kell elvégezni.

A teszt felvételéhez, lejelöléséhez feltétlen szakember szükséges. A jelek összesítése, a mutatók kiszámolása, diagnosztikai skálákkal való egyeztetése, konstellációk felállítása munkaigényes, mechanikus feladat.

Pontos lejelölés után a mutatókba rendezés hosszú munkája megtakarítható. A számítógépes összesítés többszempon্তু előzetes lejelölést kíván, ez azonban nem okoz nagyobb megterhelést, mert bizonyos mutatók számolásához további szempontok figyelembevétele elengedhetetlen.

Magyarországon a klinikai pszichológiában általában az Országos Ideg- és Elmegyógyintézet összesítőlapját használják. Ez 259 féle jelölési adatra terjed ki, s ezeket 26 mutatóban foglalja össze. Munkánkhoz mi is ezt vettük alapul.

Hardware és software környezet

A program TSS FORTRAN alrendszerben működik.

Memóriaigény: 32K szó.

Az MMPI - program ismertetése

Az MMPI az "empirikus személyiség-leltár" módszerével kidolgozott kérdőíves típusú több dimenziós objektív személyiségvizsgálat.

A teszt *objektív*, mert igyekszik minimálisra csökkenteni a kiértékelő személy szubjektivitásából eredő hibákat a számítás és profilelemzés folyamatában. *Több dimenziós* próba, mert a személyiségnek sokféle területét, tulajdonságát és állapotát méri fel. Így tételeinek nyersanyagából kivánt mennyiségű "skála" készíthető. A szomatikus, szociális és pszichés állapotok minőségét vagy kórosságát sűrítő tételekből kidolgozott skálák olyan pszichometrikus eszközök, amelyek az állapotjegyek jellemző tételeinek nagyobb számú választása alapján teszik mérhetővé a személyiség akcentuált vonásait, vagy kóros állapotait. Bár az MMPI *kérdőíves* vizsgálati módszer, célzott kérdések helyett azonban állításokat, un. tételeket tartalmaz. 566 tételből 16 állítás csupán technikai okokból ismétlődik. Az egyes tételek olyan állítások, amelyek mindegyike egy-egy személyiségvonást, attitűdöt, állapotot, élményt vagy tünetet fejez ki.

A program működése

Minden vizsgálati személy egy-egy rekordot alkot. Ez a rekord tartalmazza a személy azonosítására szolgáló adatokat, valamint a kérdésekre adott válaszokat.

A kiértékelés menete a következő: minden egyes kérdésre adott válasz "igaz" illetve "nem igaz" relációban egy vagy több diagnózis főcsoporthoz tartozik. Ezt az összefüggést tartalmazza az un. megfeleltetési file.

A "nem tudom" válaszokat külön kell számolni. A vizsgálat jelenleg 14 alap és 18 kiegészítő skálára terjed ki.

A vizsgálatok kiértékelésének első lépése a megfeleltetési file segítségével az egyes skálák oszlopösszegének meghatározása. Az így kapott nyerspontértékek közül néhányat "K" konstans függvényében korrigálni kell. A 14 alapskálánál a korrekció utáni skálapontok "T" skálára vetített értékeit is meg kell határozni.

A kiértékelés befejeztével kiíratásra kerül sornyomtatón az elvégzett vizsgálatot azonosító adatok és a vizsgálati eredmény, azaz a skálanevek a hozzájuk tartozó skálaértékekkel. Ugyanekkor ezek az adatok elmentődnek egy file-ba is, ahonnan bármikor visszanyerhetők egy későbbi feldolgozás céljából.

A tábló felépítése

A tábló fejléce azonosító adatokat tartalmaz, melyek megfelelnek az előbbieken leírtaknak. A kiértékelés eredménye több lapon keresztül jelenik meg. A lapok esetleges összekeveredésének elkerülésére mindegyik lapon megjelenik a kutatóhely szerinti sorszám, amely egyértelműen azonosítja a kérdéses vizsgálatot.

A vizsgálat eredményeként kiíratásra kerül a 14 alapskála "T" értéke a hozzátartozó skálanevekkel és egy rövid szöveges értékelés, valamint a 18 kiegészítő skála nyerspontértékei. A 14 alapskála eredménye alapján kirajzoltatható a profillap.

A MAWI - program ismertetése

A MAWI /a Wechsler által kidolgozott, magyar populációra standardizált intelligenciateszt/ pszichológus által felvett és az általunk konstruált űrlapra lejegyzett eredményeinek batch üzemmódu feldolgozása, az IQ /intelligenciahányados/, PQ /performációs hányados/, VQ /verbális hányados/ értékeinek kiírása képernyőre és printerre.

Hardware - software környezet

A program COBOL nyelven készült, központi tárigénye: 35K.

A kiértékelt jegyzőkönyveket a rendszer megőrzi, így további számítógépes feldolgozásokhoz /statisztikákhoz, összehasonlító elemzésekhez/ felhasználhatók.

Az előadás a HwB 60/20-as gépre kifejlesztett programcsomag számítástechnikai realizálását, szolgáltatásait és alkalmazásait ismerteti.